

AZ ÁLLAMPOLGÁRSÁG VÁLTOZÁSA EURÓPÁBAN

SZABÓ LUCA RÓZA

2011. július 7-én, a budapesti Közép-Európai Egyetem (CEU) *The Politics of Ethnicity* nyári kurzusának keretében került sor a *Citizenship variations in Europe: De-Ethnicization versus Re-Ethnicization* címmel rendezett kerekasztal-beszélgetésre a programsorozat oktatói részvételével a modern nyugat- és kelet-közép-európai kisebbség- illetve bevándorlás-politika helyzetéről.

A kurzust záró eseménynek a *Nationalism Studies Program* adott otthont. A beszélgetés négy résztvevője, az intézmény meghívott valamint állandó oktatói vitatták meg a bevándorlás, az állampolgárság megszerzésével kapcsolatos jogszabályok, a honosítási folyamat, kisebbségpolitika és multikulturalizmus kérdéskörét Nyugat- és Kelet-Közép-Európában.

Christian Joppke, a CEU nyári egyetemének meghívott előadója, az *American University of Paris* politológia professzora, a migráció - immigráció, honosítás, illetve a kisebbségek integrációjának problematikáját kutatja a nyugati társadalmakban. A beszélgetés az ő előadásával vette kezdetét, melynek fő célkitűzése a program kulcsszavainak megértése, megvitatása volt.

A téma komplexitásából adódóan célszerű először a címben szereplő kulcsszavakkal tisztában lennünk, ehhez adott útmutatót Joppke professzor bevezető előadásában. Magyarázata szerint a *de-ethnicization* szakkifejezés tulajdonképpen az állampolgárság megszerzésének könnyebbé tételét jelenti a nyugati országokban, melyben elsősorban a volt gyarmatbirodalmakról érkező bevándorló tömegek az érintettek. A virtuális határok leomlása ezzel egy „kevésbé etnikai” összetételű társadalom kialakulásához járul hozzá, vagyis a honosítási folyamat leegyszerűsítése egyfajta etnikai összeolvadást eredményez a nyugat-európai célszabályozásban. E folyamatnak három fő komponensét állapíthatjuk meg:

- A honosítási folyamat leegyszerűsödése (rövidebb várakozási idő, kevésbé szigorú elbírálás stb.)
- Az állampolgárság megszerzése kevesebb kritériumhoz kötött, az állampolgárság ugyanis már nem elsősorban filozófiai, hanem sokkal inkább pragmatikus kérdésként kezelt;
- A kulturális asszimiláció már nem feltétlenül elvárt az újonnan honosított állampolgároktól.

A gondolatmenetet összefoglalva, a *de-ethnicization* nem más, mint az állampolgárság, honosítási folyamat, asszimiláció kérdésének liberalizálása Nyugat-Európában.

E folyamattal párhuzamosan figyelhető meg a *re-ethnicization* jelensége, mely a hazájukból száműzött vagy onnan önként kivándorló, diaszpórában élő etnikai csoportok valamint az Európában hosszú távon letelepedett, önálló állammal nem rendelkező nemzeti kisebbségek (mint amilyen a magyarországi cigányság) egyfajta „újrahonosítási folyamata”. A XX. század során az Itáliát több hullámban elhagyó, majd az USA-ban, Argentínában letelepedő olasz kolóniák esete jól illusztrálja a fogalmat. Az anyaországhoz fűződő kapcsolat szorosabbra fűzését az állampolgársággal már nem rendelkező emigráns olaszok többsége annak „újbolí” felvételével kísérelte meg.

A *re-ethnicization* egy másik irányú megnyilvánulására kiváló példa a napjainkban Németországban, Hollandiában zajló, az állampolgárság megszerzésének nehezítését célul kitűző kampány, több kritérium felállításával, különböző ceremóniák bevezetésével, nehezebb tesztekkel, szigorúbb elbírálással. A letelepedni kívánókat ezáltal egy bizonyos ponton mindenképpen válaszut elé állítja a befogadó ország, mely szerint az adott személynek el kell döntenie, hogy továbbra is „bevándorló státuszban” él az államban, avagy az ország teljes jogú polgárává kíván válni annak minden kötelezettségét is magára vállalva.

A kulcspont, csakúgy, mint a vele szemben álló *de-ethnicization* esetében, itt is a liberalizmus, de más jelentésében: a *re-ethnicization* ugyanis a liberalizmust, mint a nyugati befogadó országokban uralkodó életstílus követését elvárja és előírja állampolgárai számára. Meg kell jegyeznünk, hogy erre reflektálva megjelent egy új, sajátosan nyugat-európai, megerősödött keresztény mozgalom, mely kimondja, hogy ahol a kisebbségeknek helyet szorít Európa, ott a többséget is ugyanúgy figyelembe kell venni. (Ezt példázza a nemrégiben nemzetközi vita tárgyát képező feszület kérdése az olaszországi iskolákban, csakúgy, mint a 2009-es svájci referendum eredménye az új minaretek felállításának tilalmáról az országban.)

A két jelenség szorosan összefügg az adott politikai erőviszonyokkal is: Joppke professzor úr elmélete szerint a *de-ethnicization* valamint a *re-ethnicization* nagy általánosságban megfeleltethető a bal versus jobboldali politikai erőviszonyoknak, ugyanolyan versengés figyelhető meg a két fogalom közt, mint az említett két politikai oldal esetében.

A második előadó *André Liebich*, az egyetem másik vendégprofesszora, a genfi *Graduate Institute of International and Development Studies*-ből érkezett, az egyetemes történelem és politikatudomány, ezen belül is főként a közép-kelet-európai terület kutatója, számos európai és tengeren túli egyetem rendszeres meghívott előadója.

Liebich professzor az eddigi gondolatmenetet kiegészítve, Európa másik feléről beszélt, vagyis Közép-Kelet Európa szemszögéből vizsgálta meg a témát. Ebben az aspektusban a kulcspont az Európai Unió és a régió tagállamainak viszonya, a régióval szembeni elvárások az állampolgársági, bevándorlási törvényeket illetően. Ez utóbbi alatt elsősorban a Brüsszelből érkező nyomást kell érteni az új EU tagok felé. Eszerint kívánatos, hogy a nemrégiben csatlakozott országok előtt (hazánkat is ide értve) a Nyugat ne nyissa ki kapuit, az olyan esetleges újabb bevándorlási hullámot elkerülendő, mint amilyen a frissen csatlakozott kelet-európai országokból, főként Lengyelországból származó munkavállalók tömeges kivándorlását jelentette Párizsba. Elsőre a legkézenfekvőbb megoldásnak a szigorú nyelvi tesztek bevezetése tűnhet. Ám a legtöbb olyan célország, mint amilyen Franciaország és az Egyesült Királyság is – lévén egykori gyarmatbirodalom – kultúrája, nyelve elterjedt a világ számos más államában, és mivel az ide érkező bevándorlók többsége már a befogadó ország kultúrkörébe született bele, ezért ez gyakran nem jelent többé akadályt.

A honosítás problémakörének európai viszonylatban való tárgyalása után *Kovács Mária*, a liberalizmus, kisebbségpolitika, nacionalizmus mellett a középkori tanulmányok kutatója, az MTA tudományos főmunkatársa, a CEU docense, a *Nationalism Studies Program* vezetője a kérdést hazánk szempontjából is megvizsgálta. A professzorasszony ismertetője a kerekasztal-konferencián tárgyalt problémakörön belül főként a határon túli magyarság mindig nagy vitát kavaráó honosítási kérdésből indult ki. E komplex téma fő pontjainak felvázolásával eljutottunk a probléma alapkérdéséhez: kapjanak-e a határon túli magyar állampolgárok szavazati jogot vagy ne. Amennyiben a hamarosan megszülető törvény értelmében a szomszédos országokban élő kettős állampolgárok is részt vehetnek a magyarországi szavazásokon, akkor az új törvény legfontosabb következményeként kérdéses, hogy a szavazati joggal rendelkező állampolgárok számának ilyen mértékű és hirtelen növekedése mennyiben fogja befolyásolni a választási eredményeket. Mindemellett figyelembe kell vennünk továbbá, hogy habár a határon túli szavazók befolyásolhatják a magyarországi törvényeket, de a belföldi állampolgárokkal szemben nem azok szerint fognak élni, tehát a szavazati jog kiterjesztésének következményei nem jutnának a határokon túlra. A külföldi, szavazati joggal rendelkező kettős állampolgárok problémájának kezelésében minta lehet számunkra Horvátország, mely állam ugyanezzel a dilemmával kénytelen szembesülni. A külföldi szavazatokra megállapított kvóta hazánk számára is követendő példa lehet a jövőben.

Végezetül *Pogonyi Szabolcs*, a CEU *Nationalism Studies Program*jának meghívott előadója és az ELTE tanára fejtette ki gondolatait. Fő kutatási területe: állampolgársági törvények, kisebbségek jogainak védelme, multikulturalizmus valamint politika-etika. A honosítás kérdését Közép-Kelet-Európa régiójában a jelen területi határok és a valós, történelmi határok ellentmondásán keresztül mutatta be.

A tárgyalt régióban megfigyelhető, – hazánkban pedig különösen – hogy a területi egység már nem azonos többé az államhatárokkal. Ez a probléma vezetett a kettős állampolgársághoz, mint következményhez és egyben lehetséges megoldáshoz. A kettős állampolgárság eredeti célja Pogonyi elmélete szerint a közép-európai államok területi egységének visszaállítása, és a térségben nem annyira gyakorlati okai vannak, mint Nyugat-Európában, hanem kizárólag szimbolikus értékkel bír, ezt azonban egyáltalán nem szabad alábecsülnünk.

*

www.southeast-europe.org
institute@southeast-europe.org

© DKE 2011